

א. ספר החסידים ס' רלב

כי הנה מעשה ברב סעדיה בן יוסף החכם באחד שהלך למדינת הים עם עבדו והוליך עמו ממון גדול ואשתו היתה מעוברת לימים מת האדון והניח כל הממון והלך העבד והחזיק בנכסיו ויאמר העבד אני בנו כשגדל הבן שהולידה שמע שמת אביו הלך לתבוע נכסיו שהחזיק בהם העבד ונתחתן בגדולי הדור והיה ירא הבן לפתוח פיו פן יהרגוהו ונתאכסן בבית רב סעדיה והניח לפניו לאכול ולא אכל עד ששם לפניו אלו הדברים נתן לו עצה ודבר אל המלך וכן עשה שלח המלך אחר רב סעדיה לדון דין זה וצוה רב סעדיה להקיז דם זה בספל אחד ודם זה בספל אחר ולקח עצם של אבי הבן והניח בספל העבד ולא נבלע הדם ולקח העצם ושם אותו בספל הבן ונבלע הדם בעצם כי הוא גוף אחד ולקח רב סעדי' הממון ונתנו לבנו.

ב. תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף נח עמוד א

ההוא גברא דשמעה לדביתהו דקא אמרה לברתה: אמאי לא צניעת באיסורא? הך איתתא עשרה בני אית לה, ולית לי מאבוך אלא חד. כי שכיב, אמר להו: כל נכסי לחד ברא, לא ידעי להי מינייהו. אתו לקמיה דרבי בנאה, אמר להו: זילו חבוטו קברא דאבוכון, עד דקאי ומגלי לכו להי מיניכו שבקא. אזלו כולהו, ההוא דבריה הוה לא אזל, אמר להו: כולהו נכסי דהאי.

ג. רש"ש מסכת בבא בתרא דף נח עמוד א

ר"ש ד"ה א"ל כולהו נכסי דהאי. ומסתברא דלזה אהב יותר כו'. בפשוט יל"פ דמסתברא דזהו הבן ומסתמא לבנו נתן וכדמשמע דיען דשמע לדביתהו כו' הוא דצוה כן. ואולי דבא ליישב בזה קושיית הא"ר בסי' תקס"ח אות ט"ו דלפי מש"כ בס"ח דטבע דם הבן להתבלע בעצם האב המת ה"ל יותר לבדוק בזה. ולפרושו א"ש דאכתי לא יודע בזה צניעותו אשר כוון האב גם לזאת. או משום דע"י נסיון דס"ח יתגלה שהן ממזרים ור"ב לא רצה שיוודע פסולם ע"י (וכמש"כ הרע"ב בשלהי עדיות והוא לקוח מפ"י הרמב"ם ע"ש) אבל נסיון שלו אינו רק הודעת צניעותו יותר משאר אחיו וזה יותר נכון בעיני.

ד. קובץ תשובות הרב אלישיב חלק א סימן קלה

בדיקת אבהות באמצעות בדיקת דם

לכבוד ידידי הגאון הגרש"פ כהן שליט"א

ע"ד השאלה באחת מעוברת שאמרה לבעלה שהעובר אינו ממנו, ומאיש אחר הוא, ועתה אחר זמן רב שנולדה [הבת, נפשו בשאלתו אי יעשה בדיקת אבהות ד.ג.א.

והנה בנוגע לאוסרה על בעלה מצד אמירתה "טמאה אני לך" - כותב כת"ר דודאי אינה נאמנת ממשנה דשילהי נדרים דחיישינן שמא נתנה עיניה באחר, ומאי דמספק"ל לכת"ר האם כיום שנתחדשה בחינה לקבוע האבהות של שמקיזים קצת דם משניהם ועי"ז מתברר אם אמנם הוא אביו או לא, האם יש על האב חיוב A. N. D. ילד הנקראת לעשות בחינה הנ"ל בבתו.

הלכה רווחת בא"א שאומרת על העובר שאינו מבעלה אינה נאמנת [אה"ע סי' ד' סעי' כ"ט] דהתורה לא האמינה אלא לאב, ואף איהו לא נאמן אלא בהכרת דבר ברור כמ"ש רעק"א בתשו' סי' קכ"ח ובתשב"ץ ח"ב סי' צ"א כשהאב אומר שספק אצלו דיבורו אינו כלום וכיון שעברו הרבה שנים ובהלכה הוחזקה כבתו, אין שום זכות להטיל דופי בבתו ולהתעסק בבדיקות, האם היא ממנו או לא.

ובא"ר סי' תקסח הביא מעשה ברב סעדי' שלקחו עצם ממת וטבלו בדם הקזה של הבן ונבלע בעצם ועי"ז הוכח שהוא בנו, וכמ"ש בספר חסידים סי' רל"ב וכו' ע"ז הא"ר "וצ"ע בב"ב נ"ח [דא"ל זילון] חבטו קבר דאבוכון, ואינו אלא

שודא דדיינא כמ"ש הרשב"א ולמה לא עבד [כהא] דרב סעדי" ותי' ע"ז הרש"ש בב"ב שם "מכיון דע"י נסיון הנ"ל יתגלה שהן ממזרים ור' בנאה לא רצה שיוודע פסולם ע"י כמ"ש הרע"ב בשלהי עדיות והוא מפ' הרמב"ם שם, אבל הנסיון שלו אינו רק הודעת צניעותו יותר משאר אחיו - וזה נכון בעיני" וה"נ דכוותי.

אמנם בעיקר הקו' של הא"ר, יש לדון הלוא מת אסור בהנאה ואין רשות להשתמש בעצם המת בכדי לברר אם הוא בנו, וע' ח"ס סי' של"ו יו"ד במוכר גופו שילמדו מ' רופאים חכמת הרפואה שזה אסור מדין מת אסובה"נ ע"ש. וע' חזו"א יו"ד סי' ר"ח שכ' דאפשר דכיון דאין כאן רק ראי' בעלמא ואין זו נמכרת בשכר לא מיקרי הנאה גם יש לדון למה אין כאן ניוול המת, אך א"כ תסוב הקו' על רב סעדי' ועל ס"ח המביאו, ויש להאריך בזה, ומ"מ לפנינו דעת הרש"ש ז"ל בנדון.

ה. שו"ת יביע אומר חלק י - אבן העזר סימן יב

אודות הבחור הנצב והנעצב, ומבקש על נפשו להתיר לו לבא בקהל ישראל. העובדות כדלהלן: אמו של הבחור נישאת בחופה וקידושין לבעלה י. ג. בתשרי תשכ"ז. בחודש אב תשל"ט נולד הבחור הנ"ל, ונכנס לברית מילה ע"י מר ג. בכסלו תשמ"א נפרדו הבעל והאשה, והאם עם בנה עזבו את ביתו של האב. האם תבעה את האב למזונות בערכאות, עבור בנו של ג. ובסוף שנת תשמ"ב טען האב שהבן אינו בנו, אלא הוא בנו של מר א. שהיה המעביד של האשה, והסתייע במסמך שבו הצהרה ממעבדה גנטית שע"י בדיקת דם גנטית אין הבחור מתאים באופן גנטי לאביו. האם הודתה שקיימה יחסי אישות עם א. אבל טענה בתוקף שהבן הוא בנו של ג. בהיות שחיתה עמו חיי אישות כל הזמן, בסופו של דבר האם בטלה את תביעתה, בחשון תש"נ נישאת האם לא. ורק אחר חודש ימים קבלה את הגט משליח בית דין, אחר כששה חדשים נפטר מר א. והאשה המשיכה לגדל את בנה וניתקה כל קשר מהבעל הראשון. כעת עומד הבחור ומבקש לתת לו פס"ד שהוא מותר לבוא בקהל, ולא להתחשב עם הבעל שהוציא עליו מר ג.

והנה דבר זה כבר הוכרע בבית הדין הגדול ירושלים שאין לסמוך מצד ההלכה על מסמך כיוצא בזה, ובפרט להוציאו מכלל כשרותו לבא בקהל ה', כי אין הבדיקה המדעית הזאת יוצאת מגדר אומדנא והשערה בעלמא. ואין בבדיקה זו מופת חותך לקביעה זו מצד ההלכה. והחליטו כן לדינא לאחר שעיינו היטב בדברי האחרונים שבדורותינו, ומהם שו"ת דבר יהושע ארנברג ח"ג (חאה"ע סי' ה), שמש ומגן ח"ג (חאה"ע סי' יז - יח), פסקי דין רבניים ח"ב (עמוד קכג), וחלק יג (עמוד נה). וכן העלה הגאון הראש"ל רבי בן ציון מאיר חי עוזיאל זצ"ל בספרו שערי עזיאל ח"ב (שער מ"א סעיף יח עמוד רג): שבכל מקום ששורת הדין אינה מחייבת את האב למזונות ילד זנונים, אין סומכים על בדיקה מדעית של דם הילד בדמיונו לזה של האב, שכן קבלה מחז"ל (נדה לא א) שלשה שותפין יש באדם, הקדוש ברוך הוא אביו ואמו, אביו מזריע הלובן שממנו עצמות וגידים ומוח שבראשו ולובן שבעין, אמו מזרעת אודם, שממנו עור ובשר ודם ושערות ושחור שבעין וכו'. והקב"ה נותן בו רוח ונשמה וכו'. וכל בדיקה מדעית מתבטלת נגד קבלתם הנאמנה של חז"ל שכל דבריהם נאמרו ברוה"ק, ברוך שבחר בהם ובמשנתם. עכ"ל. וכ"כ בשו"ת ציץ אליעזר חלק יג (סי' קד אות ד), שהקביעה המדעית ע"י בדיקת דם, אינה אלא בגדר השערה בלבד, שהרי עיינו הראות בכמה מקרים, שאשר קובע המדע לודאות היום, כעבור זמן מה, המדע קובע אחרת, ומבטל כל מה שקבע בודאות מוחלטת מאתמול שלשום, לפי ההתפתחות המדעית, וידועה דעת גדולי הפוסקים שאין לקבוע הלכה ע"פ אומדנות הרופאים וכו'. ע"ש. והנה כבר קבעו חכמים (סוטה כז א), אשה מזנה בניה כשרים, רוב בעילות אחר הבעל. וכן פסק מרן בש"ע אה"ע (סי' ד סעיף טו), שאפילו אם הכל היו מרננים אחריה שהיתה מזנה תחת בעלה אין חוששים לבניה שהם ממזרים, שרוב בעילות תולין בבעל.

ו. אסיא (ח"ה עמ' קצו) מכתב מהג"ר יצחק אייזיק הלוי הרצוג

חבל שבעוד שהמדע הולך וכובש עולמות ומגלה סודי סודות, אם כי גם הוא טועה לפרקים, אנו בקשר לעניני מדע הנוגעים לתורה"ק משקעים ראשינו בחול כהעוף הידוע ותו לא מידי.

ז. שו"ע אבן העזר יז, כד

מצאווה הרוג או מת, אם פדחתו וחוטמו ופרצוף פניו קיימים, והכירוהו בהם שהוא פלוני, מעידין עליו. ואם ניטל אחד מאלו, אף על פי שיש להם סימנים מובהקים ביותר בכליו, אינם כלום דחיישין לשאלה. ואפילו היו להם סימנים בגופו, ואפילו שומא, אין מעידין עליו. אבל היו להם בגופו סימנים מובהקים ביותר, מעידים עליו. הגה: כגון

שהיה לו יתר או חסר או שינוי באחד מאיבריו. אבל קטן או ארוך או חירור וסומק, לא הוי סימן מובהק (תשו' הרא"ש כלל נ"א). ואפי' סימנים שאינם מובהקים אינם כלום, ואפי' להצטרף לשאר אומדנות המוכיחות אינם כלום (פסקי מהרא"י סימן קפ"א ורכ"ד). גבשושית גדולה על חוטמו, או שחוטמו עקומה הרבה או כדומה לזה, הוי סימן מובהק. אבל מעט עקומה, לא (שם סימן רל"ד) וה"ה לרושם שבגופו או באחד מאיבריו. אבל שינים גדולים, אף על פי שגדולים הרבה, לא הוי סימן מובהק (סימן קס"ה בפסקי מהרא"י).

ח. שו"ת משאת בנימין סימן סג

הרא"ש בתשובה כלל נ"א סי' ז' כתב דאם אמר סי' מובהק כגון שהיה חסר אחד מאיבריו או יתר ברגליו או שום שינוי באחד מאיבריו סומכין עליו. והטור הבי' דבריו בטור א"ה סי' קי"ח ורבינו ירוחם בנתיב כ"ג חלק ג' כתב דמספקא לן לפי תרי לישנא דרבא אם סימנים דאורייתא או דרבנן הלכך לא סמכין אסימנים אפי' מובהקין לעדות אשה אלא בדבר ברור שאינו נמצא כך בגוף אחר. ולכאורה נראה דרבינו ירוחם פליג אהרא"ש דאיהו בעי סי' מובהק שלא ימצא באיש אחר. והרא"ש מתיר בחסר אבר או שינוי אבר שזה ודאי ימצא גם באיש אחר. אבל מ"מ נראה שאין כוונת רבינו ירוחם על חיסור או יתור אבר שלם דבזה ליכא מאן דפליג דסי' מובהק וחשיב הוא דמדאורייתא הוא מום גמור לכל דבר שבעולם ולא גרע מנקב בגט דחשיב סימן מובהק לכ"ע ולא מיירי רבינו ירוחם אלא בשינוי אבר. וגם בזה אין רצונו לומר שלא ימצא כלל באיש אחר שזהו דבר בלתי אפשר לומר מה שנמצא באיש אחד מהאישים שיהא נמנע שימצא כן גם באיש אחר. אלא כוונתו לומר שהסימן שאנו סומכין עליו יהיה זר ומופלג הרבה עד שלא ימצא באיש אחר רק אחד מאלף או אלפים שלא יהא שכיח כלל. וכן כתב בתשובת רבינו אלי' מזרחי סימן ל"ח ולפי זה אפשר לומר שרבינו ירוחם לא פליג כלל אדברי הרא"ש שמה שכתב הרא"ש שסומכין על שינוי שבאבר לא בשנוי כל דהו מיירי כגון בסי' רושם וכיוצא בו אלא בשינוי זר ומופלג הרבה מיירי דומיא דחסר אבר או יתר אבר שהוא סימן מובהק שאין למעלה ממנו שאפילו רבינו ירוחם לא בעי סימן חשוב יותר מחיסור או יתור אבר.

ט. תשובה מרב שמואל וואזנר לדר. יעקב לוינסן קצין זיהוי חללים

אודות בדיקת הדנ"א שהיא בדיקת זיהוי אדם שגילו החוקרים לפני כחמש עשרה שנה, וכהיום הרי היא משמשת כאמצעי זיהוי בכל המעבדות המשטרתיות והמכונים לרפואה משפטית בארצות המתקדמות כגון ארה"ב אנגליה וכו'.

בדיקת דנ"א אף שלפי הסטטיסטיקה הינה בירור גמור, מ"מ מבחינה הלכתית אין לדון בו ממש כודאי, אלא יש לדון האם הוא רוב גמור או רוב סתם או בגדר סימן מובהק או סימן בינוני או גרוע

בדיקת דנ"א מאחר שכדי שתהיה אמינה מצריכה תנאים רבים כמו מעבדות מיוחדות, מומחים מיוחדים, כמות האתרים שבודקים בנעדר וכו', ע"כ אין לדון בכל נושא זה אלא עפ"י בי"ד חשוב או עפ"י גדולי הדור שבררו לעומקם את התנאים נתקיימו, וכן כל נושא לגופו, ואין לעשות השוואות בין פסק לפסק, וכל נידון הוא ספיציפי לנידון שלפניו

על דבר השאלה האם אפשר להתיר עגונה מכבלי עיגונה על סמך בדיקה זו, התשובה: התרת עגונה ניתנת לבי"ד מוסמך בלבד כפי ראות עיניו בנידון שלפניו, ומ"מ באופן כללי יש להבדיל בנידון זה בין [עמוד תרנד] בדיקת דנ"א שיש התאמה בגוף האדם מעצמו לעצמו, או שיש התאמה בין גוף האדם הנעדר לבין שני ההורים וצאצאים. בדיקה בגוף האדם מעצמו לעצמו הינה יותר מגדר סימן בינוני, וקרובה לסימן מובהק, אבל אין לסמוך אך ורק על בדיקה זו אא"כ יש רגלים לדבר וצדדים נוספים עפ"י ההלכה, אבל בדיקת דנ"א שנעשית התאמה בין גוף הנעדר לבין הורים או צאצאים אינה יותר מגדר סימן בינוני בלבד. ע"כ.

י. שולחן ערוך אבן העזר הלכות אישות סימן יז סעיף כה, כז

כתב רבינו תם דהא דאין מעידין עליו אא"כ פדחתו וחוטמו ופרצוף פניו קיימים, דוקא בשאין שם אלא הראש, אבל אם כל גופו שלם, אפילו אין שם פרצוף ופדחת וחוטם, יכולין להכירו בטביעות עין. וחלקו עליו האחרונים.

מצאוהו הרוג ומכירין אותו בטביעות עין ואין יודעין מתי נהרג, י"א שתולין שנהרג תוך שלשה ימים ומעידין עליו, ויש אוסרין. פד ומיהו אם יצא קול: איש פלוני מת או נהרג, ואחר ג' ימים מצאוהו מת והכירוהו, אשתו מותרת לדברי הכל.